

Vlaamse rechtsleven heeft belangrijke juridische rechtsleer en rechtspraak voortgebracht die voor de wetenschappelijke behandeling van misdrijven als laster en eerroof of de schending van het beroepsgeheim niet kunnen worden veronachtzaamd.

Vermelden wij tot slot dat in 1991 een herbewerking van de bijdrage van J.M. POUPART over het opzettelijk doden en het opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel afzonderlijk werd gepubliceerd als addendum bij de uitgave van 1989.

Lieven DUPONT

Chris Van den Wijngaert, Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen, Antwerpen, 1991, 855 p.

Het onderwijs in het straf- en strafprocesrecht kampt al jaren met het gebrek aan goede overzichtelijke handboeken die zowel bruikbaar zijn voor de studenten als voor de rechtspraktijk. Daarvoor zijn diverse redenen aan te geven. In ons land bestaat een te grote scheiding tussen de strafrechtspraktijk en het universitair onderwijs en onderzoek; de strafwetgeving is hopeloos verouderd en vertoont gebrek aan coherentie; de strafrechtspraktijk heeft zich door de verouderde of niet bestaande wetgeving autonoom ontwikkeld; noch de strafwetgeving, noch de strafrechtspraktijk worden in hun ontwikkeling uitgesproken bepaald door een strafrechtsbeleid, laat staan een ontwikkelde strafrechtsdogmatiek of strafrechtswetenschap.

In die context is het schrijven van een handboek strafrecht een moeilijk project. VAN DEN WIJNGAERT, zo blijkt uit de inleiding, is zich terdege bewust van de gevaren en heeft daarom terecht geopteerd voor een overzicht van de hoofdlijnen. In twee zeer vlot geschreven, goed gestructureerde en goed gedocumenteerde volumes krijgt de lezer een systematisch inzicht in het strafrecht, strafprocesrecht en de relatie tussen beide. Dit is op zich al een hele prestatie. De auteur heeft evenwel ook een handboek geschreven dat actueel is qua onderwerpkeuzes en modern is qua concept.

Het eerste volume behandelt de inleiding en het materieel strafrecht. In de algemene inleiding wordt een panorama geschetst van de strafrechtssystemen en de strafrechtscodificaties.

Vervolgens wordt in deel I specifiek ingegaan op de ontwikkelingen van de theorieën m.b.t. het recht tot straffen (*ius puniendi*), de finaliteit van de sanctie en de criminele politiek. Origineel is dat de auteur een deel besteedt aan de politieke dimensie van het strafrecht, met specifieke aandacht voor de relatie tussen strafrecht en beleid en voor de crisis van het strafrecht als sociaal regulerings- en controle-instrument. Het hoofdstuk wordt afgerond met een analyse van de bronnen van het strafrecht, waarbij terecht het internationaal strafrecht en de mensenrechten in de verf worden gezet.

In deel II staat het misdrijf centraal. Na een korte definitie van de constitutieve elementen van het misdrijf wordt uitvoerig ingegaan op diverse systematische indelingen van het misdrijf, te weten de wettelijke drieledige indeling, de grondwettelijke indeling, de indeling volgens de beschermde waarde of rechtsgoed, de in-

deling volgens het moreel element, de indeling volgens de uitvoeringswijze, enz. Vervolgens worden één voor één de rechtvaardigingsgronden, de verzachtende omstandigheden, de verschoningsgronden en de verzwarende omstandigheden toegelicht.

Bij de behandeling van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid in deel III wordt het in de Belgische rechtsleer fel omstreden moreel bestanddeel van het misdrijf en schuldbegrip aangesneden. De knelpunten 'schuld door wetsinbreuk' en objectieve aansprakelijkheid worden daarbij niet uit de weg gegaan. Wie schuld zegt heeft het ook over de schulduitsluitingsgronden. Opvallend in dit deel is dat hier niet wordt ingegaan op de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen en/of de functionele verantwoordelijkheid van feitelijk leidinggevend van een rechtspersoon. In deel IV komen de strafbare poging en strafbare deelneming aan de beurt. Daarmee zijn de belangrijkste leerstukken met betrekking tot de dader afgehandeld.

Na een bespreking van de leerstukken over het misdrijf en de dader staat in deel V de derde component op het programma: de sanctie. Naast een overzicht van de straffen wordt aandacht besteed aan de straftoemeting en de strafuitvoering. Bij dit laatste aspect wordt met name ingegaan op de voorstellen geformuleerd in het Voorontwerp Strafwetboek van Legros.

Het tweede volume is integraal gewijd aan het strafprocesrecht en het internationaal strafrecht. Het is uitermate nuttig om een nieuw overzicht te hebben van het Belgisch strafprocesrecht. Enerzijds is het wetboek hopeloos verouderd en staat het ver af van de praktijk, anderzijds is er het toenemend belang van de nationale en internationale (mensenrechten)rechtspraak in deze materie. In een inleiding deel I komen de bronnen, het algemeen verloop van het strafproces en de diverse actoren aan bod.

In deel II wordt ingegaan op de vorderingen die uit het misdrijf voortvloeien. De strafvordering wordt in al zijn aspecten geanalyseerd. Wie oefent de strafvordering uit? Tegen wie wordt de strafvordering uitgeoefend? Op welke wijze wordt die uitgeoefend? In welke mate speelt de plaats van het misdrijf daarbij een rol? Zijn er hinderpalen bij de instelling en de uitoefening van de strafvordering? Hoe kan de strafvordering komen te vervallen? Daarnaast gaat de auteur ook in op de afdoening buiten proces; meer bepaald het sepot en de minnelijke schikking. Daarna wordt dezelfde analyse op basis van dezelfde methodiek nog eens overgedaan voor de burgerlijke vordering.

De rechten van de verdediging in strafzaken krijgen – mijns inziens zeer terecht – een aparte behandeling in deel III. In het verleden is het strafprocesrecht te veel geassocieerd met de belangen van het Openbaar Ministerie en werd er slechts met mondjesmaat ingegaan op de fair trial en due process principes in het strafrecht. De toenemende belangstelling voor het belang van dit onderdeel van de grondrechten en de mensenrechtenproblematiek is vooral te danken aan de manifeste invloed van de rechtspraak van de Commissie en het Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg. Getoetst wordt in welke fases van het strafproces de principes van toepassing zijn. Daarna passeren de voornaamste rechten de revue, nl. het recht op toegang tot de rechter, het recht op een eerlijk proces, het recht op een openbaar proces, het recht op de behandeling van zijn zaak binnen een redelijke termijn, het vermoeden van onschuld, het recht op verdediging,

het non bis in idem en de wettelijke waarborgen bij beperkingen van bepaalde grondrechten.

Het gehele vooronderzoek staat centraal in deel IV. De opsporing, het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek worden systematisch ontleed. Verder is er een uitvoerige bespreking van de voorlopige hechtenis. In deel V komt vervolgens het onderzoek ter terechtzitting aan de beurt. Alhoewel steeds minder zaken voor de strafrechter komen is en blijft dit deel het koninginnestuk van het strafprocesrecht. Hoe worden de vonnisrechten in kennis gesteld van een zaak (de saisine), wanneer zijn ze bevoegd, welke procedureregels gelden voor de diverse vonnisgerechten, wat voor bewijsvoering is toegelaten en welke rechtsmiddelen staan open tegen de uitspraak, etc. zijn essentiële vragen die verband houden met de rechtsstaat, het ius puniendi van de staat en de rechtsbescherming van de burger.

Tot slot gaat de auteur nader in op het internationaal strafrecht. Deze materie is volop in beweging. Ook daarin maakt ze een onderscheid tussen materieel en procedureel. Bij het materieel internationaal strafrecht wordt aandacht besteed aan de problemen bij het uitwerken van een internationaal strafwetboek en het in het leven roepen van een internationaal strafhof.

Tevens wordt ingegaan op de invloed van het (regionale) EEG-recht (gemeenschapsrecht) op het nationale strafrecht. Al deze aspecten worden behandeld onder het kopje 'rechtstreekse toepassing van het internationaal strafrecht'. Onder onrechtstreekse toepassing wordt het principe aut dedere aut iudicare (uitleveren of zelf vervolgen) behandeld. In het deel procedureel internationaal strafrecht komen de rechtshulpverdragen aan de orde: de uitlevering, de kleine rechtshulp, de overname/overdracht van strafvervolging en de uitvoering van vreemde strafvonnissen.

Tot slot past een eindbeoordeling en een paar kanttekeningen. Laat me beginnen met de kanttekeningen. Naar mijn smaak had het boek nog aan kwaliteit gewonnen als wat meer aandacht was besteed aan de relatie tussen strafrecht en criminologie, inclusief het criminologisch onderzoek. De criminologische theorie en het onderzoek naar deviant gedrag en naar de werking van het strafrechtssysteem hadden meer aandacht verdiend. Ten tweede zou ik de invloed van het internationale (straf)recht op het nationale strafrecht anders indelen. Zo behandelt VAN DEN WIJNGAERT bijvoorbeeld de invloed van het EEG-recht op het nationale strafrecht onder het kopje 'rechtstreekse toepassing van het internationaal strafrecht'. Dit lijkt me wat ongelukkig. Veeleer zou ik een institutionele indeling aanbevelen: UNO-verdragen, Verdragen van de Raad van Europa en binnen de EEG-ruimte het onderscheid tussen zuivere communautaire gemeenschapsregeling en intergouvernementele akkoorden in het kader van de Europese Politieke Samenwerking (b.v. Schengen). Op die manier kan per institutioneel niveau worden bekeken wat de juridische vorm is van de bron en wat voor gevolgen dat qua implementatie, doorwerking, etc. heeft voor het nationale strafrecht.

Naar mijn smaak heeft VAN DEN WIJNGAERT een voortreffelijk handboek geschreven, dat niet alleen de student een leidraad zal bieden, maar daarenboven een plaats verdient in de handbibliotheek van de strafrechtspracticus. De systematische analyse, de heldere stijl en de verwerkte materie maken van dit boek een belangrijke aanwinst voor de Belgische strafrechtswetenschap. Het boek is niet geschreven als een afgesloten tractaat, maar heeft een open vizier naar de toe-

komst; hetgeen de lezer aanzet tot kritische reflectie over het strafrecht van morgen.

J. VERVAELE

Johan Erauw, Bronnen van het Internationaal Privaatrecht, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu Uitgevers, 1991, 601 p., ISBN 90 6215 260 0

Ons internationaal privaatrecht wordt gekenmerkt door een grote bronnenverscheidenheid. Meer dan op andere rechtsgebieden roept de verscheidenheid aan bronnen van het Belgische ipr vragen op naar de onderlinge afbakening en rangorde der rechtsbronnen. Wil men ook vandaag een doelmatige en rechtvaardige regeling van het door rechtsverscheidenheid steeds meer gecompliceerde internationale rechtsverkeer als het primaire doel van het ipr aanhouden, dan moeten de bronnen van het conflictenrecht de praktijkjurist zo goed mogelijk bekend zijn.

Voor rechters, advocaten en bedrijfsjuristen immers is de vraag, welke rechter voor een bepaalde zaak überhaupt bevoegd is, of nog, welk recht op deze of gene zaak toepassing vindt, van steeds groter belang geworden. De Belgische rechtbanken, b.v. moeten de vraag soms ambtshalve opwerpen en beantwoorden. Advocaten zullen, steeds meer, alvorens een geding aanhangig te maken, acht slaan op het internationale bevoegdheidsrecht en, zo er dan een keuze bestaat tussen verschillende fora, zich wenden tot het forum waarvan zij voor hun cliënt het beste resultaat kunnen verwachten. Ook bedrijfsjuristen grijpen vandaag naar incidentele regels van conflictenrecht bij het opnemen van forumclausules in contracten.

Niet alleen speelt vandaag de vloed van grensoverschrijdende gedingssituaties, maar ook is in de loop van de voorbije jaren ontegensprekelijk het bewustzijn voor het conflict van uiteenlopende rechtsstelsels aangescherpt (men leze van dezelfde auteur ERAUW, J., *De bron van het vreemde recht vloeit overvloedig* (inaugurale rede uitgesproken te Gent op dinsdag 8 maart 1983 bij de plechtige aanvaarding van de leeropdracht in het internationaal privaatrecht), Gent, E. Story-Scientia, *Gandaius* 2, 1984, 43 p.). De praktische nood aan betrouwbare bronnengegevens is dan ook zeer groot.

Johan ERAUWS recentste herwerking van het *Bronnenboek* dat hij reeds in 1982 samen met Lieven DE FOER had verzorgd (ERAUW, J. en DE FOER, L., *Internationaal Privaatrecht: de bronnen*, Antwerpen, Kluwer, 1982, 484 p., ISBN 90 6215 055 1) speelt op deze nood in op een naar onze mening voor de Nederlandstalige ipr-praktijkjurist bijzonder toegankelijke wijze. Waar een algemene en systematische wettelijke regeling van het conflictenrecht in België ontbreekt, reiken de vorm en de volgorde waarin de auteur de verschillende domeinen van het ipr bespreekt een handige leessleutel aan die de moeilijkheid van de bronnenverscheidenheid en de daarmee samenhangende ondoorzichtigheid van deze rechts-tak in ruime mate opvangen. Het werk is de vrucht van een ongetwijfeld bijzonder omvattend en veeleisend opzoekingswerk dat bovendien, in de voorliggende vormgeving, bij de auteur en diens medewerkers de grootste vertrouwdheid met het Belgisch internationaal privaatrechtelijk werk doet vermoeden.

Welke verwijzingscategorieën kent ons positief conflictenrecht en hoe leiden, per rechtsgebied van het Belgische interne recht, de conflictregels voor die ver-